

LAUSUNTO

Työ- ja elinkeinoministeriölle kaivoslain uudistamisesta

Yleisesti kaivoslaista uraanin ja säteilevien malmien kannalta:

- 1) Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan -kansanliike toteaa, että Suomen on luovuttava uraanivoimasta vuoteen 2030 mennessä ja siten valmistauduttava olemassa olevien uraanivoimaloiden purkuun. Uusia uraanivoimaloita ei pidä rakentaa, eikä suunnitella uraanikaivoksia.
- 2) Kansanliike vaatii Suomea eroamaan EURATOM-sopimuksesta ja kieltämään uraanitutkimukset ja uraanin liittyvän kaivostoiminnan oli uraani sitten pää- tai sivutuotteena.
- 3) Kansanliike vaatii Suomea ajattelemaan uraanivoimaa moraaliselta ja eettiseltä kannalta ja siten lopettamaan uraanin ostamisen kansainvälisiltä markkinoilta, jossa se on useimmiten tuotettu vähemmistöjä ja alkuperäiskansojen oikeuksia sortavalla tavalla, aiheuttaen suuria ympäristö- vesistö- ja terveysriskejä tuhansien vuosien ajaksi. Suomella ei ole moraalista oikeutta jatkaa kehitysmaita ja alkuperäiskansoja sortavaa energiantuotantomuotoa ja edistää riskiteknologian voittokulkua maailmalla. Kansanliike huomauttaa, että Suomi ei ole myöskään ratkaissut ns. Posivan uraanijätteiden kuparikapseleiden korroosio-ongelmaa ja siten uskottavasti ja kestävästi ratkaissut ydinjätteiden loppusijoitusongelmaa vaan vain siirtänyt sen seuraavien sukupolvien ongelmaksi. Suomen on siis luovuttava uraanivoimasta ja panostettava resurssit puhtaisiin uusiutuviin energiateknologioihin jotka tuovat työtä suomalaisille.
- 4) Kansanliike vaatii, että maakunnilla, kunnilla ja naapurikunnilla on veto-oikeus kaikissa kaivosprosessin vaiheissa (varaus, valtaus ja kaivospiiri + kaivostoiminnan aikana) uraanin ja säteileviin mineraaleihin liittyvissä kaivoshankkeissa. Lain tullessa voimaan on myös vanhat kaivosvaraus-, valtaus- ja kaivospiiriluvat päivitettävä niin, että tämä säädös toteutuu. Kunta voi sulkea kaivostoiminnan aloittamisen jälkeenkin – ilman korvauksia yhtiöille.
- 5) Kaivos- ja YVA-lakiin tulee sisällyttää pykälät, että ympäristövaikutuksien- ja elinkeinojen vertailuarvioinnit on tehtävä puolueettomien tahojen esim. yliopistojen tutkimuslaitoksen toimesta, ei kaivosyhtiöiden palkkaamien konsulttien toimesta.
- 6) Kunnille ja maakunnilla tulee olla oikeus kieltää pysyvästi Kanadan BC ja Irlannin esimerkin mukaisesti uraanikaivostoiminta ja tutkimukset alueellaan.
- 7) Kunnille ja maakunnilla on oltava oikeus järjestää kansanäänestyksiä uraanikaivoksista ja -voimaloista.

Yleisesti uudessa kaivoslaissa tuleekin vaatia, että ministeriö, GTK ja kaivosyhtiöt tiedottavat avoimesti ja rehellisesti kaiken tiedon paikallisille ihmisille julkisesti mediassa ja internetissä koskien kaikkia kaivosprosessin vaiheita ja ennen kaikkea kaivoksen ympäristö- ja terveysvaikutuksia.

Tämä ei ole vanhan kaivoslain aikana toteutunut vaan ministeriö, GTK ja kaivosyhtiöt eivät ole kertoneet totuutta ja ovat tiedottaneet puutteellisesti eräiden kaivoshankkeiden todellisesta luonteesta esim. mineraaleista joita kaivoshanke sisältää, mm. Kuusamon Käylän Juomasuo (AU+U) ja Sotkamon Talvivaara (Ni+U) sekä Raahen Laivakangas (AU+U). Maanomistajien oikeuksia ja kyläläisten sekä muiden elinkeinojen oikeutta puhtaaseen elinympäristöön tulee vaalia kaikissa kaivosprosessin vaiheissa ja kaivoslupien mahdollinen 0-vaihtoehto on selvitettävä uskottavasti ja tarkasti.

Kansalaisliike muistuttaa Suomen yhteiskunnan perusarvoista ja oikeusvaltion velvollisuuksista sekä erityisesti siitä, että Suomen kansalaisilla on perustuslain ja Århusin sopimuksen mukainen oikeus saada kaikki tiedot elinympäristössään tapahtuvasta toiminnasta ja vaikuttaa näihin voimakkaasti ympäristöön ja terveyteen liittyviin hankkeisiin kaikissa prosessin vaiheissa.

Kansanliike muistuttaa, että uraanin osalta tutkimuksetkin aiheuttavat imago-ongelmia, turhaa epävarmuutta alueen elinkeinoissa ja ihmisissä sekä muussa maankäytön suunnittelussa. Kansanliike painottaa, että tutkimuksien uraanikairauksilla on pohjavesiriskejä ja säteilyvaikutuksia. Esimerkkinä Kuusamon Kitkajärven Kouvertaaran GTK:n 1982 vuoden uraanikairaukset pohjavesialueella, jossa kairaus toiminta osui pohjavesiin liuottaen uraania ja radonia pohjavesiin. Yhä tänäkin päivänä Kouvertaaran paineistettua pohjavettä purkautuu voimalla maanpinnalle vanhasta kairausputkesta ja tästä vedestä on Kuusamon terveysviranomaisten toimesta mitattu yli 500 bq radonia (radionuklideita ei ole tutkittu). Juomaveden raja-arvona on 300 bq radonia. Alue on Vasaraperän kylän vedenottamon alueella. On olemassa riski, että GTK:n uraanikairaukset ovat liuottaneet uraania pohjavesiin enemmän kuin luonnontilaisella alueella olisi tapahtunut. Kansanliike huomauttaa myös, että GTK ja STUK:in lausunnot asiasta esim. URAKKA-raportissa eivät ota huomioon tutkimuksien terveys- ja ympäristövaikutuksia.

Esimerkkinä uraaninetsintätyön haitoista ympäristölle ja alueen asukkaiden terveydelle ovat Ruotsin Jämtlannin tuntureilla suoritettut koeporaukset. Sveriges Geologiska Undersökningarin (Ruotsin geologinen tutkimuslaitos) 1970-luvulla tekemien koeporausten jälkeen alueella on syntynyt epämuodostuneita poronvasoja, ja alueelle on jouduttu antamaan kiello veden juonnista ja marjojen keräämisestä. Paikalliset lääkärit ovat huomanneet syöpätapauksissa lisäyksen. Lääninhallituksen tutkimusten mukaan radontasot nousivat alueella rajusti.¹

Lisäksi kaivantotyöt esim. suoalueella voivat liuottaa murskaantuvasta kalliopinnasta uraanin nuklideja suovesiin ja lisätä radonin vapautumista. Siksi kaivannoilla voi olla paikallista negatiivista vaikutusta. Koelouhinnat tulee myös kieltää siten, että niitä saa tehdä vasta kaivospiirivaiheessa. Kaivostoiminta on hyvin ongelmallista, koska jätteiden puoliintumisajan STUK:in mukaan määrittelee torium 230, jonka puoliintumisaika jätemalmikasoissa on 75 000 vuotta. Mutta radioaktiiviset jäteliejut ja vedet sekä hukkakivet sisältävät myös muita radioaktiivisia aineita kuten uraanin eri isotooppeja, poloniumia, radonia, lyijyä ja raskasmetalleja, joista osan puoliintumisaika on pidempi kuin toriumin.

Uraanikaivostoiminnan terveys- ja ympäristöriskejä (IAEA 2005) ovat:

- 1) Liukoisten radioaktiivisten ja kemiallisesti myrkyllisten materiaalien joutuminen pohjaveteen ja vesistöihin.
- 2) Louhinta- ja murskausjätealtaiden pettämisestä aiheutuvat katastrofit ja hidas saastuminen.
- 3) Radioaktiivisesti ja kemiallisesti myrkyllisen pölyn leviäminen ilmavirtojen myötä ihmisiin, eläimiin, kasvistoon, vesistöihin ja kaloihin.

¹ Enström, Agneta: Ekologiskt självförsvar i Hälsingland. <http://yelah.net/articles/reportage20080314> Julkaistu 14.3.2008.

- 4) Radon-kaasun päästöt: radonin ja sen hajoamistuotteiden leviäminen ilmavirtojen mukana laajalle alueelle
- 5) Kemiallisten yhdisteiden vuotaminen vesistöihin ja pohjaveteen: kaivosten ja malmirikastamoiden jätteet sisältävät mm. raskasmetalleja, happoja, ammoniakkia ja myrkyllisiä suoloja.²

Uraanikaivostoiminnan terveysriskit ovat merkittävät, mm. Grotche et al in British Journal of Cancer 2006 syöpälehdessä totesivat Saksan uraanikaivostyöntekijöiden terveysvaikutuksia tutkiessaan uraanikaivostyöntekijöillä olevan selkeästi korkeampi keuhkosyöpäriski.

Edellä mainittujen IAEA:n ja STUK:in omien faktojen näkökulmasta STUK:in johdon Laaksosen kaivoslakilausunnossa sivulla 3 esittämä kommentti ei ole uskottava ja kestävä:

"Selvyyden vuoksi on todettava, että kun uraanikaivostoiminnalle asetetaan asianmukaiset turvallisuusvaatimukset ja niiden täyttäminen kunnollisesti valvotaan, uraanikaivos ei koko elinkaarensa missään vaiheessa merkittävästi eroa muiden mineraalien hyödyntämiseen tähtäävästä kaivostoiminnasta. Väestön, työntekijöiden ja ympäristön turvallisuus voidaan toiminnan kestäessä toteuttaa samalla tasolla kuin missä tahansa vastaavanlaisessa kaivoksessa. Toiminnan loputtua uraanipitoinen sivukivi voidaan sijoittaa sellaisenaan takaisin louhokseen ja ennallistaa alue."³ ()

STUK:in Laaksosen allekirjoittama kommentti on poliittisesti latautunut ja siten linjassa STUK:in johdon poliittisen linjan kanssa, kun Laaksosen on mediassa todennut kannattavansa uraanivoimaa. Tämä ei kuitenkaan voi olla puolueettoman tarkastajan ja valvojan lausunto. Siksi ministeriön on syytä arvioida STUK:in johdon pätevyyttä ja koko STUK:in organisaatorakenteen uudistusta siten, että siitä todella tulee puolueeton, uskottava ja kansalaisten terveyttä ajatteleva organisaatio, ilman poliittisia ja taloudellisia kytkentöjä.

Kansanliike muistuttaa, että maailmalta on riittävästi esimerkkejä uraanikaivostoiminnan aiheuttamista vesistö- ja ympäristöongelmista mm.

- 2007 Port Hope, Ontariojärvi, Kanada. Uraanilaitos suljetaan, kun uraania ja kemikaaleja on vuotanut maaperään. Cameco yhtiö tunnustaa 9 henkilön saastuneen vuodoista.
- 2007 Ranger kaivos, Australia tulvii syklonin rankkasateista.
- 2006 Cicar Lake Kanada, tulvii pohjavesien tulviessa kaivokseen. Kaivos joudutaan sulkemaan.
- 2004 Ranger Australia, uraanijätettä sekoittuu uraanikaivoksen työntekijöiden juomaveteen sekä valuu jokeen.
- 2003 Olympic Dam, Australia, 110 000 litraa radiotiivistä jätettä valuu ympäristöön.
- 2002 Beverley Australia 60 000 litraa radiotiivistä jätettä valuu ympäristöön putkivuodon takia.
- 2002 Olympic Dam Australia, 420 000 litraa radioaktiivista jätettä valuu ympäristöön.
- 2001 Ontariojärvi Kanada, uraanintuotannon jätteitä valui Ontariojärveen Cameco yhtiön tuotantoalueelta.
- 1994 Olympic Dam, Australia, jätepatto vuoti yli kaksi vuotta. Vähintään 5 miljoonaa kuutiota saastunutta vettä pääsi ympäristöön.
- 1993 Kanada RioAlgom yhtiön kaivosjätteitä vuosi McCabe järveen.
- 1984 Key Lake, Saskatchewan, Kanada, Cameco, Prosessiveden varastointiallas vuosi ympäristöön puutteellisen valvonnan takia.

² Lähde: IAEA 2005, Ari Lahti 2006.

³ Lähde: <http://www.tem.fi/files/20802/Sateilyturvakeskus.pdf>

- 1979 Church Rock, New Mexico, USA, United Nuclear. Padon seinä petti, 370 000 m³ radioaktiivista vettä, 1 000 tonnia saastuneita sedimenttejä vuoti ympäristöön. Rio Puerco -joen sedimentit saastuivat yli 110 kilometrin matkalta.
- 1979 Union Carbide, Uravan, Colorado, USA, padon seinä petti sulavan lumen vaikutuksesta.
- 1977 Homestake, Milan, New Mexico, USA. Homestake Mining Company. Padon vuoto jäteputken halkeaman takia 30 000 m³ vuosi kaivosalueelle.
- 1977 Western Nuclear, Jeffrey City, Wyoming, USA. Western Nuclear padon pettäminen, 40 kuutiota jätemaata valuu ympäristöön.
- 1976 Kerr-McGee, Churchrock, New Mexico, USA. Patomateriaalien toimimattomuudesta johtuva patovuoto.
- 1971 Western Nuclear, Jeffrey City, Wyoming, USA. Patoaltaan vuoto rikkoontuneen jäteputken takia.⁴

Lopuksi kansanliike toteaa,

Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan -kansanliike pitää tärkeänä, että kaivoslain uudistamistyötä kiirehdytetään. Suomessa on meneillään lukuisia uraani-kaivoslupaprosesseja, eikä nykyinen kaivoslaki takaa nykyaikaisten ympäristönormien ja kansalaisten perusoikeuksien toteutumista. Nykyinen kaivoslaki sisältää ristiriitaisuuksia suhteessa sekä perustuslakiin, että ympäristönsuojelulakiin. Tämä johtaa siihen, että ulkomaisten kaivosyriyten etu menee usein kansalaisten perusoikeuksien ja ympäristönsuojelun edelle.

Pidämme erityisen tärkeänä sitä, että siirtymäsäännöstä korjataan meneillään ja vireillä olevien kaivoslupa-asioiden osalta siten, että ne tulevat käsitellyiksi uuden, eivätkä vanhan lain mukaisesti. Samoin uuden lain voimaan tultua tasavertaisuusperiaatteen toteutumiseen vedoten ehdotamme, että vanhojen kaivosvarausten, -valtausten ja -piirien luvat tulee päivittää uuden lain mukaisiksi.

Kansanliike esittää, että kaivosviranomaisena toimisi ympäristölupaviranomainen TUKESin sijaan (4 §). Kaivoslain uudistamishdotus eräänä tavoitteena on ympäristönäkökohtien entistä parempi huomioiminen. Kannatamme tätä tavoitetta, mutta katsomme, että tavoite olisi varmemmin toteutettavissa silloin, jos lupaviranomaisena toimii ympäristölupaelin. Mielestämme ympäristönsuojelulain mukaista kieltoa pilata pohjavettä ja maaperää tulee korostaa uudessa kaivoslainsäädännössä. Mielestämme myös luonnonsuojelualueille tulisi kirjata uuteen lakiin selkeä kielto kaivosmineraalien etsimisestä ja hyödyntämisestä (8 §).

Nykyisessä kaivoslaissa on valtausalueen maksimisuuruudeksi merkitty 1 neliökilometri. Sen sijaan vierekkäisten kaivosvaltausten määrää ei ole rajoitettu. Näin ollen alueen kokorajoitusta ei käytännössä ole. Vierekkäisille kaivosvaltauksille tulee ehdottomasti asettaa enimmäismäärä. Samoin tulisi asettaa tarkemmat rajaukset myös kaivospiirialueen koolle.

Uudessa lakiehdotuksessa valtausaikaa ehdotetaan pidennettäväksi viidestä vuodesta 15 vuoteen. Jo pelkkä valtauksen myötä tuleva uhka tulevasta kaivoksesta haittaa muiden elinkeinojen toimintaa ja pysäyttää investointeja, joten mielestämme 15 vuotta on liian pitkä aika lopullisen lupapäätöksen odottelulle. Monessa Lapin kunnassa matkailu on voimakkaasti kasvussa oleva toimiala ja samalla toimialoista suurin kärsijä, kun kyse on uraanihankkeista. Siksi kuntien ja myös hankkeiden naapurikuntien veto-oikeuden sisällyttäminen ydinenergialakiin jo uraanihankkeiden varaus- ja valtausluvista päätettäessä on vähintään mitä mielestämme on tehtävissä.

⁴ Lähteet: Port Hope Concerned Citizens, STUK, Uraaniton.org, Wise-Uranium, Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan.

Kansanliikkeemme esittää, että uraani ja torium radioaktiivisina aineina tulee poistaa kaivosmineraaleista (2 §). Uraaninlouhinnan riskejä tarkasteltaessa tulee ottaa mielestämme huomioon koko uraaniteollisuuden elinkaaren aikaiset ongelmat ja riskit. Uraanikaivoksiin liittyvien ympäristöhaittojen vuoksi katsomme aiheelliseksi vaatia, että uraaninlouhinta on kiellettävä Suomessa.

Ranua-Rovaniemellä 2.11.2008

Leena Koivunen

Mari Kunnari